ADALET HER YERDE LAZIM

Özcan KADIOĞLU ozcankadioglu@hotmail.com
Koç Üniversitesi-TÜSİAD Ekonomik Araştırma Forumu (EAF) Üyesi, Dünya Gazetesi Yazarı

Türkiye'de gelir dağılımının daha adil hale getirilmesi öncelikli bir konudur. Çünkü, gelir dağılımında adaletsizliğin artması sadece ekonomik değil aynı zamanda politik ve sosyo-kültürel sorunlar da yaratmaktadır.

Bir ekonomide elde edilen gelirin büyüklüğü kadar söz konusu gelirin dağılımında adaletin sağlanması da son derece önemlidir. Gelir dağılımında adaletin sağlanamadığı ülkelerde birçok sosyo-ekonomik sorunla karşı karşıya kalınmaktadır. Bunun son örneğini ABD, Minneapolis'te gözaltına alındığı sırada yüzüstü yerde yatarken bir polisin diziyle boğazına baskı yaptığı Afro-Amerikalı George Floyd'un ölümü sonrasında sokaklar karıştı. Her ne kadar bu şiddetin sebebi ırkçı bir olay olarak başlasa da daha sonra tüm ABD ye yayıldığı görüldü. Olayların büyümesinde yatan sebeplerden biri de gelir dağılımında yaşanan bozukluk ve adaletsizlikten yaşandığı kabul edildi.

Gelir eşitsizliği ve yoksulluk tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de çözüm bekleyen en önemli sorunlar arasında yer almakta. Gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelerin hayat standartlarını yakalama arzusunun gerçekleşebilmesi için öncelikle ekonomik gelişmenin nimetlerinin toplumsal sınıflar ve bireyler arasında âdil paylaşılması gerekir. Bir ülkede bu paylaşımın ne kadar âdil olduğunu ortaya koyan en önemli göstergeler; gelir dağılımı, servet dağılımı ve yoksulluk verileridir.

Covid-19 ekonominin dibine dinamit koydu

2020 yılı ilk çeyreğinde tüm dünyada etkisini belirgin bir şekilde hissettiren Covid-19 salgını küresel ekonominin dibine adeta dinamit koydu. Krizin ateşi hızlı bir şekilde tüm ülkeleri sardı. Krizle birlikte bazı sektörler durma noktasına (Servis, konaklama, hava yolu, dışarıda yeme içme…) gelirken bazı sektörlerde (İnternet, kargo, tek kullanımlık ürünler, temizlik malzemeleri...) satışlar adeta patlama yaptı. Krizin ilk yansımaları gelir eşitsizliği ve yoksulluk açısından olumsuz bir konjonktüre girildiğini gösterdi. Bu dönemde e-ticaret devlerinin sahipleri servetlerine servet katarken bazıları işini bazıları ise tüm mal varlıklarını kaybetme ile karşı karşıya kaldı.

Ekonomi politikalarının nihai amacı; toplumu oluşturan tüm bireylerin ve sınıfların ekonomik refah düzeyinin yükseltilmesidir. Ekonomi büyürken, bireylerin ve toplumsal sınıfların refah düzeyinde meydana gelen değişimi analiz etmenin en önemli yolu; gelir dağılımı ve yoksulluk istatistiklerinde meydana gelen değişimi takip etmektir. Büyüme hızı ve kişi başına gelirdeki artışlar, refah düzeyindeki değişim hakkında genel bir fikir vermekle birlikte; gelir dağılımı ve yoksulluk verileri büyüme sürecinde ortaya çıkan refah artışının toplumsal sınıflar ve bireyler arasındaki dağılımının açıkça ortaya konulması bakımından dikkate alınması gereken en önemli göstergelerdir.

Gelir eşitsizliği ve yoksulluk sorunu, her çağda toplumların gündeminde yer almasına rağmen; sanayi devrimi sonrası ortaya çıkan sanayi kapitalizmi döneminde özel bir önem kazanmıştır (Çelik, 2004: 53). Sanayi devrimi sonrası, bir yandan burjuva sınıfının kârları aşırı derecede yükselirken, ücretlerin yükselmemesi, hatta düşmesi, gelir eşitsizliği sorununun açık bir şekilde su yüzüne çıkması ile sonuçlanmıştır. Bu durum, endüstri toplumlarında büyük huzursuzluklara, şiddetli ideoloji kavgalarına yol açmaktadır.

Gelir dağılımındaki eşitsizliklerin azaltılmasının, gelir seviyesinin yükseltilmesinden daha önemli olduğu konusuna vurgu yapan Ricardo, 9 Kasım 1920'de Malthus'a yazdığı mektupta konunun önemini şöyle açıklar:

"Size göre iktisat bilimi ulusal refahın artış nedenlerini araştırmaktadır. Bana göre ise iktisat, bu refah artışının üretime katılanlar arasında nasıl paylaşıldığını araştırmalıdır. Gün geçtikçe birinci tanımın boş ve aldatıcı, ikincinin ise bilimin gerçek amacını yansıttığına daha çok inanmaktayım."

Millî gelirin bölüşülmesine ilişkin gelir dağılımı ve yoksulluk verileri, ülkenin refah düzeyinin ortaya konulması ve zaman içinde refah düzeyinde meydana gelen değişimin takip edilmesi ve diğer ülkelerle karşılaştırma yapılabilmesi açısından dikkatle takip edilmesi gereken önemli göstergelerdir.

Gelir eşitsizliği önemli bir iktisadi ve sosyal sorun

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde son dönemlerde hızlı ekonomik büyümeye karşın, gelir dağılımının giderek bozulması ve yoksulluğun artması, gelir eşitsizliğinin önemli bir iktisadi ve sosyal sorun olarak görülmesine yol açmıştır. Sosyal devlet anlayışının yaygınlaşması ile birlikte, toplumun en alt tabakasını oluşturan yoksul ve dar gelirli vatandaşların asgari düzeyde de olsa büyümenin nimetlerinden yararlanmasına yönelik sosyal politikalar gündeme gelmiştir. Sosyal devlet anlayışı, bir yandan kalkınmanın sağlanmasını, diğer yandan kalkınmanın nimetlerinden bütün yurttaş-

ların âdil bir şekilde yararlanmalarını amaç edinmektedir (Şenses, 1991).

1980'li yıllarda tüm dünyada, liberal devlet anlayışının hâkim olması ile sosyal refah devleti anlayışının zayıflaması, gelir eşitsizliği ve yoksullukla mücadele konusunun gündemin arka sıralarına düşmesine yol açmıştır. Bu süreçte, Türkiye'de de benzer eğilimler ortaya çıkmış ve bölüşüm sorununun ekonomik gelişme sürecinde kendiliğinden çözüleceği varsayılmıştır. Ancak, günümüzde gelir eşitsizliği ve yoksulluk sorunu, tüm ülkelerde toplumsal barışı tehdit eden ve acil çözüm bekleyen sorunlar arasında yer almaktadır.

Ülkeler arasında sosyal devlet anlayışını en iyi uygulayan ülkeler İskandinav ülkeleri olmuştur.

Bir milli ekonomide belirli bir dönemde genellikle bir yılda yeniden yaratılan mal ve hizmet değerlerinin toplamıdır. Buna milli gelir veya toplam gayri safi milli hâsıla denir.

Hane halkındaki her bir ferdin elde ettiği kişisel yıllık kullanılabilir gelirlerin (maaş-ücret, yevmiye, müteşebbis geliri ile emekli maaşı, dul-yetim aylıkları ve yaşlılara yapılan ödemeler, karşılıksız burs vb. ayni veya nakdi gelirlerin toplamı) toplamı ile hane bazında elde edilen yıllık gelirlerin (gayrimenkul kira geliri, haneye yapılan karşılıksız yardımlar, 15 yaşın altındaki fertlerin elde ettiği gelirler vb.) toplamından, gelir referans döneminde ödenen vergiler ve diğer hane veya kişilere yapılan düzenli transferler düşüldükten sonra hane halkı kullanılabilir gelirine ulaşılır.

Ülkelerde kabul gören iki tanım var. Bunlardan birisi Gini Katsayısı diğeri, en yüksek gelir elde eden %20'lik grubun, en düşük gelir elde eden %20'lik grup arasında bölünmesi sonucu ortaya çıkan katsayı P80/P20'dir.

Gini Katsayısı

Bir ülkenin milli gelirinin ülkede yaşayan vatandaşlar arasında dağılımını ölçen bir istatistiksel hesaplamadır. Bu sayı ülkenin zenginliğini ifade etmez, eldeki zenginliğin eşit paylaşılıp paylaşılmadığını ortaya çıkarır. 0 ile 1 arasında tanımlanır, rakam sıfıra yaklaştıkça iyi, 1'e yaklaştıkça kötü olarak adlandırılır.

Yüzde paylar analizi (P80/20)

Yüzde payları, kişisel gelir dağılımını ölçmede kullanılan ölçütlerden biridir. Yüzde 20'lik fert/hane halkı gruplarının toplam gelirden aldıkları paylara göre; "Son yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay/ İlk yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay" formülünden hesaplanarak, geliri daha yüksek olan son yüzde 20'lik grubun, geliri düşük olan ilk yüzde 20'lik gruba göre toplam gelirden kaç kat

Yıl	Gini Katsayısı	P 80 / P 20
2002	0,440	
2003	0,420	
2004	0,400	
2005	0,380	
2006	0,428	9,6
2007	0,406	8,1
2008	0,405	8,1
2009	0,415	8,5
2010	0,402	7,9
2011	0,404	8,0
2012	0,402	8,0
2013	0,400	7,7
2014	0,391	7,4
2015	0,397	7,6
2016	0,404	7,7
2017	0,405	7,5
2018	0,408	7,8

daha fazla pay aldığını göstermektedir.

Türkiye kendi kalkınma düzeyindeki ülkeler arasında gelir dağılımı en dengesiz ülkeler arasındadır. TÜİK'in verilerine göre, 2018 yılında Türkiye'de toplumun en yoksul yüzde 20'si (Birinci yüzde 20) milli gelirden yüzde 6,1 pay alırken, en zengin yüzde 20'si (Beşinci yüzde 20) milli gelirden yüzde 47,6 pay almaktadır.

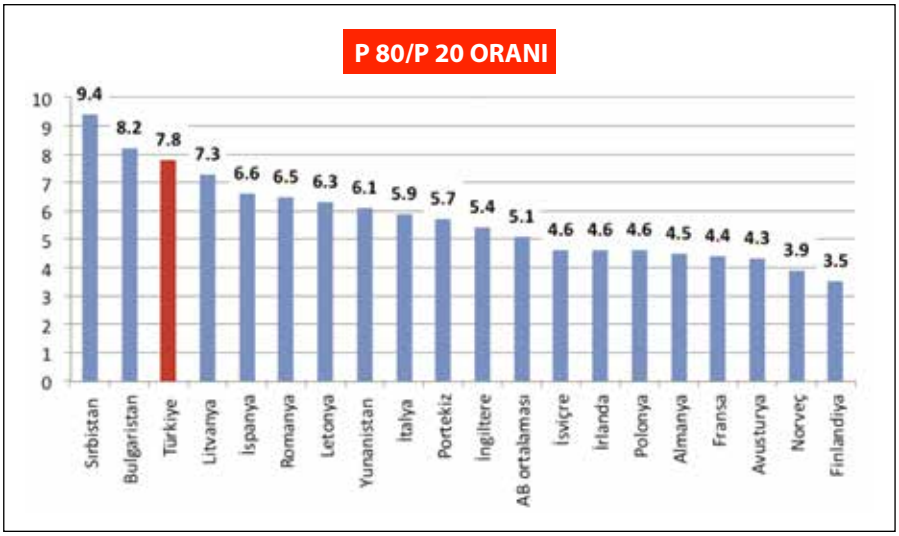
0,408 oranında bir Gini katsayısı gelir dağılımının bozuk olduğunun göstergesidir. Son dört yıldır gelir dağılımında sürekli bir bozulma ortaya çıktığı tablodan görülebiliyor. Bu genel bozulmaya karşılık en yüksek gelirle en düşük gelir arasındaki fark 2018 yılına gelinceye kadar daralma sergilemiş 2018 yılında yeniden 7,8'e yükselerek ciddi bir bozulma göstermiş görünüyor. Asgari ücrette önemli bir artış olmasına karşılık bu farkın açılmış olması önemlidir.

Gelir dağılımının adaletli olduğu Kuzey Avrupa ülkelerinde (İsveç, Norveç, Finlandiya) ve Orta Avrupa'daki eski sosyalist ülkelerde (Çek Cumhuriyeti, Polonya, Macaristan) Gini katsayısı 0,24 – 0,30, 0,25 dolayında bulunuyor. İngiltere 0,32, Fransa ve Almanya 0,29, ABD 0,40 oranlarına sahipler.

2018 yılı için hanehalkı yoksulluk geliri sınırı yıllık 8.892 TL olarak hesaplanıyor. Bir başka ifadeyle bu miktarın altında yıllık geliri olan hane halkı yoksul kabul ediliyor. 2017'de yoksul sayısı 10,6 milyon kişi (nüfusun yüzde 13,5'i) iken 2018'de sayı 11,1 milyon (nüfusun yüzde 13,9'a) yükselmiş bulunuyor. Bir başka ifadeyle toplumda geçtiğimiz yıllarda azalma gösterme eğiliminde olan yoksul sayısı tekrar artışa geçmiş görünüyor.

Avrupa ülkelerindeki gelir dağılımı ile ülkemizi karşılaştırdığımızda çok ciddi oranda adaletsizliğin olduğu görülüyor. Avrupa ülkelerinde gelir dağılımı bozuk ülkeler içinde Sırbistan ve Bulgaristan'dan sonra Türkiye gelmektedir.

Yine OECD ülkeleri içinde gelir dağılımı en bozuk ülkeler içinde ABD, Meksika ve İsrail'den sonra Türkiye gelmektedir. Yine gelişen ekonomiler içinde servet dağılımı eşitliğine bakıldığı zaman Rusya'nın ardından ikinci sırada yer alıyor. Özellikle son yıllarda bu uçurum giderek artmaktadır. Yüzde on nüfusa karşılık gelen 8,3 milyon kişinin toplam servetten aldığı pay son yıllarda artarak %81,2 ye çıkmış durumda.

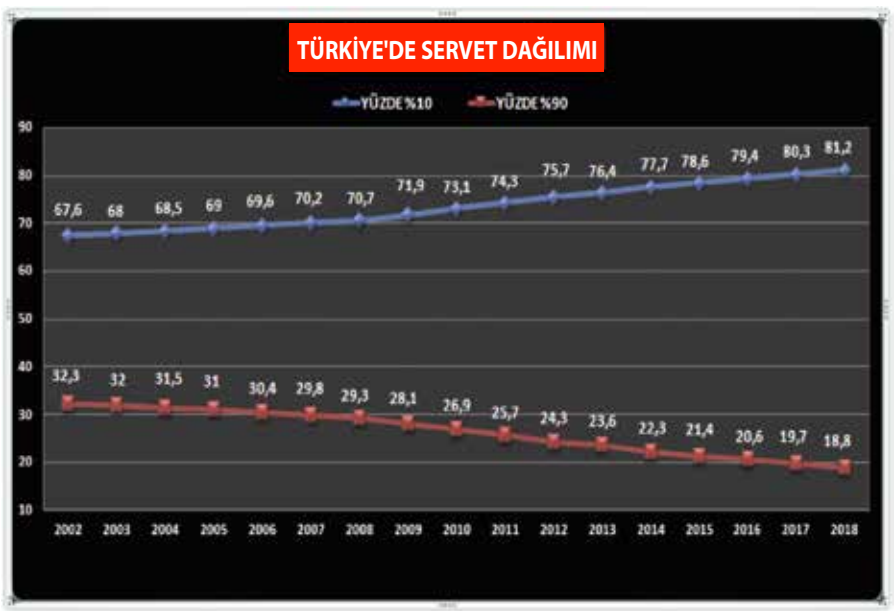
Sonuç

Türkiye'de gelir dağılımının daha adil hale getirilmesi öncelikli bir konudur. Çünkü, gelir dağılımında adaletsizliğin artması, sadece ekonomik değil aynı zamanda politik ve sosyo-kültürel sorunlar da yaratmaktadır.

Bu çerçevede;

- Gelir dağılımı türleri arasındaki ilişki dikkate alınmalıdır.
- Kısa, orta, uzun vadeli bütünleşmiş bir strateji uygulanmalıdır.
- Ekonomik yapı, ekonomik sistem ve ekonomik süreç politikaları birlikte ele alınmalıdır.
- Yatırımların artırılması için dışlama azaltılmalı, reel faizler gelişmiş ülkeler düzeyine inmelidir.
- İstihdam artışı için, emeğin niteliği iyileştirilmeli, mesleki eğitime daha fazla önem verilmeli, esnek üretim sistemine uyum için sürekli meslek içi eğitim verilmelidir.
- Gerekli yasal düzenlemeler yapılarak, servet vergisi uygulaması başlatılabilir.

Gelir dağılımını düzeltmenin en kalıcı yolu ekonominin istikrar içinde büyümesi ve kamu harcamalarının etkinleştirilmesidir. Gelir dağılımı düzelmedikçe ekonomik istikrarı sağlamak kolay olmayacaktır.

Tüm Türkiye'de Hizmetindeyiz
İŞYERİ HEKİMLİĞİ
İŞ GÜVENLİĞİ
İLKYARDIM EĞİTİMİ
MESLEKİ YETERLİLİK EĞİTİMLERİ
İŞE GİRİŞ SAĞLIK RAPORU
YERİNDE BASİT LABORATUAR HİZMETİ
MOBİL SAĞLIK HİZMETLERİ
AVRUPA BİR
OSGB
BÜYÜK ZEKALAR BİRLİKTE DÜŞÜNÜRLER
"İşiniz Bir'e emanet"
0850 259 44 55
web :www.avrupabir.com.tr
info@avrupabir.com.tr